KOTISEUDUN SUPERSANKARIT

Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa –opas

Teksti: Aija Mäkinen, Erika Silventoinen & Pia Prost, Saaristomeren biosfäärialue,
Niklas Ollila & Tiina Saaresranta, Åbo Akademi,
Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen Minä ja kalakamut -ohjausryhmä:
Pia Hotanen, Diana Mårtensson, Ulla Ceder, Annette Karlsson, Nina Dahlberg,
Daniela Tunturi, Annette Holmén, Katja Bonnevier, Aija Mäkinen & Pia Prost

SALT
Skärgårds- och landsbygdsindentitet
Saaristo- ja maaseutuidentiteetti

Åbo Akademi
Skärgårdsinstitutet

Sparbanksstiftelsen i Nagu

SKÄRGÅRDSHAVET · SAARISTOMERI
Biosfärområde Biosfäärialue

SMÅBARNSPEDAGOGIK
VARHAISKASVATUS
PARGAS PARAINEN

Svenska kulturfonden

William Thurings stiftelse

MAASEUTUPOLITIIKKA
LANDSBYGDSPOLITIK

Saaristopolitiikka
Skärgårdspolitiken

Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta ja aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022

Saaristo Mainos

KOTISEUDUN SUPERSANKARIT

Opas kestävään kehitykseen varhaiskasvatuksessa

Sisällys

1 Varhaiskasvatuksen henkilöstölle

2 Kotiseudun supersankarit

3 Kestävä kehitys - siis mitä?

4 Maailman tila

5 Kestävä kehitys lapsen näkökulmasta

6 Kestävä kehitys henkilöstön näkökulmasta

7 Kestävä kehitys huoltajien näkökulmasta

8 Kestävän kehityksen passin käyttö

9 Maaseutu- ja saaristokulttuuri

10 Maaseudun ja saariston luonto

11 Kotiseudun kestävä kehitys

I Varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Elämme muuttuvassa maailmassa. Meille aikuisille se on tuttua, mutta se on myös asia, jonka lapset huomaavat. Maailman maat ovat asettaneet globaalit kestävän kehityksen Agenda 2030 -tavoitteet määrittääkseen yhdessä yleiset linjaukset ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi, äärimmäisen köyhyyden poistamiseksi, epäoikeudenmukaisuuksien torjumiseksi ja rauhan edistämiseksi. Voimme kulkea kohti parempaa maailmaa pienin, lapsen askelin.

"Koulutus on tehokkain ase maailman muuttamiseksi."
Nelson Mandela

Tämä opas täydentää kaikille varhaiskasvatukseen osallistuville lapsille annettavaa kestävän kehityksen passia. Opas sisältää syvennettyä tietoa erilaisista kestävän kehityksen teemoista ja vinkkejä siitä, miten niitä voidaan käsitellä jokapäiväisessä toiminnassa lasten kanssa helposti ymmärrettävällä ja hauskalla tavalla. Koska kestävän kehityksen on tarkoitus olla luonteva osa varhaiskasvatusta, passi sulautuu helposti osaksi toimintayksiköiden normaalia toimintaa.

Kestävän kehityksen passi voi kulkea lapsen mukana aina päivähoidon alusta esiopetuksen loppuun asti. Tuona aikana lapselle kertyy tietoa luonnosta, kestävästä kehityksestä ja omista juuristaan maaseudulla tai saaristossa. Näin lapsesta tulee oman kotiseutunsa minilähettiläs, joka on jo ottanut ensimmäiset askeleensa paremman maailman luomiseksi!

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022

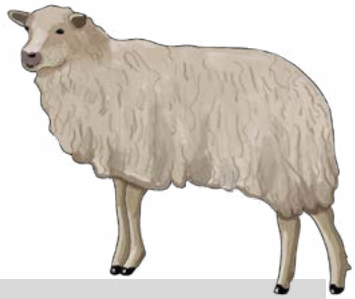

Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on:
...8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022

Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat YK:n Lapsen oikeuksien sopimus, varhaiskasvatuslaki ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus. Periaatteisiin kuuluvat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022)

Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022)

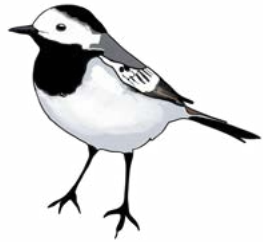

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Tämä materiaali pohjautuu Minä ja kalakamut -hankkeeseen, jolla Paraisten kaupunki on nostanut esille kestävän kehityksen teemoja varhaiskasvatuksessa. Ympäristökasvatus, kestävä elämä ja lapsen oikeus osallisuuteen ovat hankkeen keskiössä.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022)

2 Kotiseudun supersankarit

On meidän aikuisten vastuulla, minkälainen kuva kotiseudusta välittyy lapsillemme. Lapset suhtautuvat avoimen uteliaasti lähiympäristönsä tarjoamiin mahdollisuuksiin. Kotiseutukasvatuksen sisällyttäminen varhaiskasvatukseen on mielekäs tapa vahvistaa kokonaiskäsitystä kestävyystyöstä. Ympäröivästä luonnosta oppimiseen, kotiseutukulttuurin kokemiseen eri muodoissa ja erilaisten kestävää arkea edistävien tekojen kokeilemiseen voivat myös pienet lapset osallistua menestyksekkäästi! Kotiseutuun tutustuminen kulttuuria, luontoa ja kestävyysajattelua koskevilla tehtävillä vahvistaa lasten juuria ja hyvinvointia. Kotiseudun supersankari tuntee olonsa turvalliseksi ja on ylpeä kotipaikkakunnastaan - ja aina valmiina uusiin seikkailuihin!

Tämä materiaali on koottu yhteistyössä maaseutu- ja saaristopoliittisen verkostohankkeen SALT:n - saaristo ja maaseutu yhteistyössä - ja Saaristomeren Unesco-biosfäärialueen kanssa. SALT:n tavoitteena on edistää kasvatustoimintaa, joka tukee lasten ja nuorten myönteistä identiteettiä aktiivisina saariston ja maaseudun asukkaina. Kalakamut-konsepti, jolle materiaali pohjautuu, on Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksen ja Saaristomeren biosfäärialueen yhteinen toimintamuoto. Hauen ja sen kamujen tavoin voi teidänkin kunnallanne olla kestävyysmaskotti, joka haluaa herättää lasten kiinnostuksen lapsen oikeuksia, luontoa, ympäristöasioita, kestävää kehitystä ja omia kotiseutujuuria kohtaan. Lue lisää www.biosfar.fi ja www.abo.fi/saaristoinstituutti.

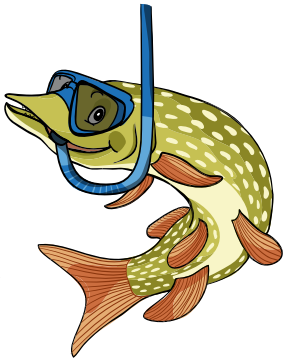

Kalakamut on lähtöisin Paraisten kaupungin varhaiskasvatuksesta. Konsepti sai alkunsa vuoden 2009 kuntaliitoksen yhteydessä. Sitä on sen jälkeen kehitetty yhteistyössä eri toimijoiden kesken. Biosfäärialue tuli mukaan toimintaan vuonna 2011.

SALT-verkosto edistää saaristo- ja maaseutupainotteista kotiseutukasvatusta, ja kannustaa kuntia omien pitkäjänteisten toimintamallien luomiseen eri-ikäisten lasten ja nuorten tarpeisiin. Lataa SALT:n suunnittelutyökalu ja muita materiaalejamme osoitteesta: www.abo.fi/saaristoinstituutti (→SALT).

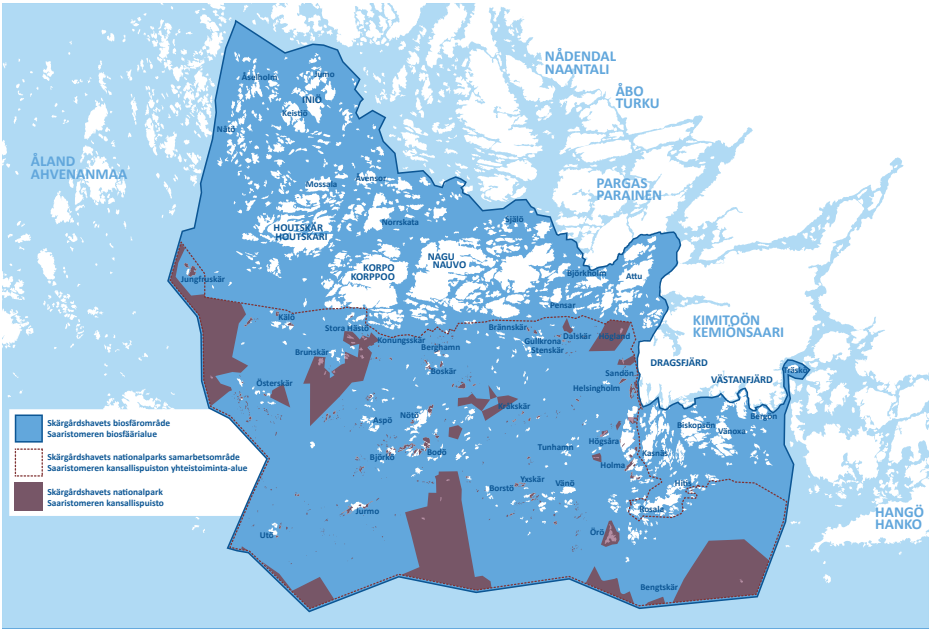

Saaristomeren Unesco biosfäärialueen kartta.

Kalakamujen tavoin voi kestävyysmaskotilla olla mukanaan tarina ja hauskoja aktiviteetteja jostakin ajankohtaisesta teemasta. Maskottia voidaan käyttää tärkeiden asioiden viestinviejänä lasten kotiseudulla. Tieto kulkee myös toiseen suuntaan: Lapset ovat hyvin kiinnostuneita ympäristöstään, ja heillä on paljon järkevää sanottavaa aikuisille siitä, miten eri ongelmat pitäisi ratkaista.

Kalakamuilla on Paraisten kaupungin verkkosivustolla omat sivut: parainen.fi/kalakamut. Sivuilla on tietoa Kalakamujen tämänhetkisestä toiminnasta ja materiaalia aiemmilta vuosilta. Kaikkea materiaalia on mahdollista mukauttaa käytettäväksi eri konteksteissa ja aktiviteeteissa. Vain luovuus ja mielikuvitus ovat rajana!

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävän elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. ***Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022***

3 Kestävä kehitys – siis mitä?

"Kestävä kehitys tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa."

Näin kestävä kehitys määritellään Brundtlandin raportissa, joka kirjoitettiin YK:n toimeksiannosta vuonna 1987. Raportti oli yksi ensimmäisistä, joissa kuvailtiin taloudellisen kehityksen ja ympäristön tilan huonontumisen välistä yhteyttä. Kestävän kehityksen käsite lanseerattiin raportissa maailmanlaajuisesti.

Kestävä kehitys liitetään usein ilmastoon ja ympäristöön, mutta käsite on itse asiassa paljon laajempi. Usein puhutaan kolmesta kestävyyden osa-alueesta:

- **Sosio-kulttuurinen kestävyys – perusihmisoikeuksien pitkäjänteinen vaaliminen**
- **Ekologinen kestävyys – resurssien hyödyntäminen niin, että ne riittävät tuleville sukupolville**
- **Taloudellinen kestävyys – köyhyyden torjuminen aiheuttamatta haittaa sosiaaliselle tai ekologiselle kestävyydelle.**

Vuonna 2015 tehtiin kaksi ratkaisevaa globaalia päätöstä. Ensinnäkin Pariisissa solmittiin uusi maailmanlaajuinen ilmastosopimus, jonka ytimessä on kasvihuone-kaasupäästöjen vähentäminen sekä ilmastonmuutoksen vaikutuksista kärsivien tukeminen. Toiseksi maailman maat päättivät hyväksyä 17 globaalia, taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristöä koskevan kestävän kehityksen tavoitetta ja pyrkiä saavuttamaan ne vuoteen 2030 mennessä: Tavoitteet tunnetaan nimellä Agenda 2030.

Globaalien tavoitteiden perimmäisenä tavoitteena on:

- **äärimmäisen köyhyyden poistaminen**
- **epätasa-arvon ja epäoikeudenmukaisuuden torjuminen**
- **rauhan ja oikeudenmukaisuuden edistäminen**
- **ilmastonmuutoksen torjuminen**

4 Maailman tila

"Olemme ensimmäinen sukupolvi, joka voi poistaa köyhyyden maailmasta, ja viimeinen sukupolvi, joka voi torjua ilmastonmuutoksen."
Ban Ki-moon, YK:n pääsihteeri vuonna 2015

Kestävän tulevaisuuden perusta on puhdas ja terve planeetta, jolla elämme elämäämme planeetan sallimissa rajoissa. Tämä tarkoittaa sitä, että hyödynnämme sitä, mitä luonto tarjoaa, sitä kuitenkaan riistämättä ja köyhdyttämättä maapallon resursseja. Tähän meidän kaikkien tulee pyrkiä.

Biologinen monimuotoisuus (kaikki kasvi- ja eläinlajit) on edellytys kaikelle elämälle planeetallamme. Toimivat ekosysteemit suojaavat paremmin satoja, kasvien pölytystä ja meristä saatavaa ruokaa. Saasteet, torjunta-aineet, metsänhakkuut, liikakalastus ja ilmastonmuutos uhkaavat kuitenkin eläin- ja kasvikuntaa. Käynnissä on ns. kuudes sukupuuttoaalto – kolme neljäsosaa kaikista maapallon lajeista uhkaa kadota lähivuosisatojen aikana. Viimeisin sukupuuttoaalto tapahtui 65 miljoonaa vuotta sitten, kun dinosaurukset kuolivat sukupuuttoon.

Kaikki, mitä tuotamme, vaatii resursseja raaka-aineiden, veden ja energian muodossa. Mitä enemmän tuotamme ja kulutamme, sitä suurempi vaikutus sillä on kaikkeen elävään ympärillämme.

Jos kaikki maailman ihmiset eläisivät niin kuin me suomalaiset, tarvitsisimme yli neljä planeettaa. Ekologinen jalanjälkemme on toisin sanoen aivan liian suuri - ja se kasvaa. Maailman väestö kasvaa ja meitä on tällä hetkellä noin 7,8 miljardia. Jo vuonna 2030 maailman väkiluku on YK:n mukaan 8,5 miljardia. Suurempi määrä ihmisiä tarvitsee enemmän tilaa ja enemmän ruokaa, minkä edessä luonto joutuu väistymään. Ilmasto muuttuu rajusti ja nopeasti. Öljyä, hiiltä ja kaasua käyttäessämme syntyy hiilidioksidia (CO_2), jota pidetään yhtenä pääsyistä viime vuosikymmenten aikana tapahtuneelle ilmaston lämpenemiselle. Lämpötila nousee, napajäätiköt sulavat, merivesi lämpenee, dramaattisten sääkatastrofien määrä lisääntyy ja ihmiset ja eläimet kärsivät. Keskilämpötilan nousu aiheuttaa pidempiä kuivuusjaksoja alueilla, joilla suurin osa maapallon ihmisistä asuu.

Samaan aikaan moni asia maailmassa on mennyt myös parempaan suuntaan. Koulun aloittaa maailmassa useampi lapsi kuin koskaan aikaisemmin, peräti yhdeksän lasta kymmenestä. Äärimmäisessä köyhyydessä elävien osuus maailmassa ei ole koskaan ollut pienempi, nälkä maailmassa vähenee ja lapsikuolleisuus on lähes puolittunut vuoden 1990 jälkeen. Puhdas juomavesi on ihmiselle yksi tärkeimmistä perusasioista - ja tällä hetkellä lähes yhdeksällä ihmisellä kymmenestä on puhdasta vettä. Vaikka maailmassa onkin paljon konflikteja, elämme silti aikaa, jota pidetään koko ihmisen historian rauhanomaisimpana.

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestävälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022

Arvoperusta: Terveellinen ja kestävä elämäntapa
Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022

5 Kestävä kehitys lapsen näkökulmasta

Lapset eivät koskaan ole liian pieniä oppiakseen elämään kestävällä ja ympäristöystävällisellä tavalla: On hauskaa olla ympäristöystävällinen! Tapamme ja tottumuksemme muotoutuvat ollessamme
pieniä, joten meidän on opittava perustavanlaatuiset hyvät tavat jo lapsuusaikanamme, jotta voimme luoda kestävää tulevaisuutta.

Ruotsin WWF on tuottanut inspiraatiomateriaalia kestävästä kehityksestä varhaiskasvatuksessa: "Förskola på hållbar väg". WWF:n materiaaliin pohjautuen on alle listattu muutamia vinkkejä siihen, mitä kannattaa pitää mielessä, kun haluaa kertoa lapsille kestävästä kehityksestä!

Luontoelämykset rikastuttavat
Menkää metsään, leikkikää kepeillä ja kuunnelkaa lintuja. Luonto kehittää lasten luontosuhdetta, kykyä kunnioittaa muita luontokappaleita sekä motoriikkaa. Luonnossa lapset oppivat uutta ja pysyvät terveempinä. Monet tutkijat ovat osoittaneet, että lapsuudessa on tärkeää saada oleskella raikkaassa ja elävässä luonnossa. Luonnon aisteille tarjoamat virikkeet ovat erityisen tärkeitä kasvaville aivoille. Lapsia voi auttaa löytämään seikkailu kiven takaa tai kuusen varjosta, ja heille voi tarjota välineitä luonnon mysteerien tutkimiseen ja havaitsemiseen.

Myönteiset elämykset
Milloin asiat oikeastaan jäävät parhaiten mieleen? Luultavasti sekä ilon että murheen hetkinä. Tutkimukset osoittavat, että tunteikkaat hetket kiinnittyvät muistiin ja että muistamme parhaiten tilanteet, joissa emme ole kuormittuneita. Myös jonkin abstraktin muuttaminen kuviksi edesauttaa muistamista. Keskittykää johonkin hauskaan ja myönteiseen asiaan stressittömissä tilanteissa. Luokaa innostava ja uteliaisuutta herättävä suhtautumistapa kestävään kehitykseen. Iloitkaa pienistä edistysaskeleista ja aloittakaa pienistä asioista.

Mielleyhtymät

Opimme kaikesta, mikä meitä ympäröi arjessa. Kytkemällä asioita meitä arjessa ympäröivään luontoon, kulttuuriin ja ympäristöön, voimme luoda lapsille mielleyhtymiä. Ottakaa jokin asia joksikin aikaa koko toiminnan kantavaksi teemaksi ja tarkastelkaa sitä eri näkökulmista. Maailma on täynnä värejä ja muotoja, myyttejä ja satuja, mutta myös kulttuuria ja historiaa. Matkustakaa lasten kanssa ajassa taaksepäin ja miettikää, miten ennen elettiin!

Läsnäolo hetkessä

Tutkikaa lähintä ruohomätästä tai vesilammikkoa. Mitä kastemadot, etanat, koppakuoriaiset, muurahaiset ja hämähäkit tekevät? Miettikää näitä pikkuotuksia suhteessa meihin ihmisiin: Mitä voimme oppia hämähäkiltä? Mitä hyötyä meille on hämähäkeistä? Antakaa lapsille aikaa tutkia, ja antakaa heille ratkaistavaksi pulmia ja haasteita.

Luontosuhde

Voikukan keltainen väri, katajan pistävät neulaset ja tahmaisen pihkan ainutlaatuinen tuoksu. Viiden aistimme avulla pääsemme osallisiksi luonnon monimuotoisuuden kirjosta. Kielemme rikastuu ja ymmärryksemme omasta paikastamme maapallolla vahvistuu, ja onpa luonnossa oleilulla terveyttämmekin edistäviä vaikutuksia. Luontosuhteessa on kyse muun muassa jälleennäkemisen riemusta: ''Kantarelli! Tammi! Orava!''

Ulkoilmapedagogiikka

Lähiympäristön tutkiminen varhaiskasvatuksen ja esikoulun ympäristössä ja laajemmallakin alueella on tärkeää. Lapsen on saatava tutkia ympäristöään kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan katselemalla luontoa ja haistelemalla sen hajuja sekä maistelemalla ja tunnustelemalla sitä. Lapsille, jotka saavat omin aistein havainnoida ja tutustua puihin ja kasveihin aidossa ympäristössä, kehittyy ymmärrys luonnon monimuotoisuudesta ja ihmisen vaikutuksesta ympäristöön. Myönteiset elämykset luonnossa ovat tärkeitä.

Kiertokulku

Omenan kota päätyy kompostiin yhdessä muiden jätteiden kanssa. Muutamaa kuukautta myöhemmin se on maatunut mullaksi, jota voidaan käyttää herneiden kylvämiseen. Aineen kiertokulun tuntemus on tärkeää, jotta voimme ymmärtää, että tämän päivän tekomme vaikuttavat tulevaisuuteen. Tekemällä erilaisia kokeita lapsilla on tilaisuus tuntea itsensä tutkijoiksi tai keksijöiksi. Mitä tapahtuu lehdille, ötököille, havuille ja kaikelle maassa olevalle? Käsitys luonnon

mysteereistä luo ymmärrystä siitä, että me kaikki olemme osa kiertokulkua ja että maapallo antaa meille ruokamme.

Pohtiminen

Lapset kokevat ympäröivän maailman kaikilla aisteillaan, tutkivat ympäristöään kaiken sen avulla, mitä heillä on käden ulottuvilla, ja oppivat jatkuvasti kaikesta ympärillään tapahtuvasta. Yhdessä pohtimalla voimme muodostaa näkemyksen siitä, mitä todella tapahtuu. Kokemusten avulla voidaan kehittää arvoja ja luoda kestäviä käyttäytymismalleja.

Luovuutta vapaan leikin kautta

Vapaassa leikissä lasten oma mielikuvitus pääsee valloilleen. Luonnon monimuotoisuus innostaa lapsia erilaisiin leikkeihin. Luonnosta lapset löytävät helposti leikkiin tarvitsemaansa materiaalia, jolla he voivat ohjata leikkiä eri suuntiin. Leikki voidaan siirtää erilaisiin ympäristöihin, ja luonnon materiaaleja voidaan käyttää ja muuttaa ja ne voivat muuttua leikin edetessä. Leikin kautta lapsi luo henkilökohtaisen suhteen luontoon. Keho muistaa pehmeän sammaleen, pihkan tuoksun, punaiset ruskan värjäämät lehdet. Kaikki nämä muistot painuvat mieleen loppuelämän ajaksi. Lisäksi lasten leikkiessä ulkona luonnossa perinteiset sukupuoliroolit usein unohtuvat.

Lasten osallisuus

Varhaiskasvatuksessa olevilla lapsilla on oikeus osallisuuteen ja vaikuttamiseen - siellä luodaan perusta ymmärrykselle demokratiasta. Majan rakentaminen on esimerkki osallisuutta kehittävästä toiminnasta: Lapset saavat äänensä kuuluviin, ja he saavat harjoitusta vuorovaikutuksesta, yhteistyöstä, konfliktinratkaisusta, empatiasta, kielestä, vastuun ottamisesta ja toisten huomioimisesta. Kun lapset tuntevat, että heillä on oikeus vaikuttaa, heidän itsetuntonsa vahvistuu. Lapset voivat olla vastuussa erilaisista tehtävistä, kuten kompostoinnista ja roskien lajittelusta. He voivat huolehtia siitä, että tyhjillään olevissa huoneissa ei ole valoja päällä, ja he voivat pitää kenkänsä järjestyksessä.

Elämäntapa ja terveys

Tutkimukset ovat osoittaneet, että luonnolla on parantava vaikutus elimistöömme. Stressihormonin määrä laskee, keskittymiskyky paranee, mieli virkistyy ja rauhoittuu ja konfliktialttius vähenee. Lapsilla, jotka saavat olla paljon ulkona luonnossa, on vähemmän sairauspoissaoloja. Maassa olevat mikrobit ovat meille hyväksi. Mikään liikuntahalli maailmassa ei kehitä lapsen motoriikkaa paremmin kuin luonto.

6 Kestävä kehitys henkilöstön näkökulmasta

Kestävä kehitys on paikallisten ratkaisujen löytämistä globaaleihin ongelmiin. Miten voimme luoda lapsillemme turvallisemman ja kestävämmän maailman? Kaikkein mielikuvituksellisimmista ideoista voi löytyä ratkaisuja tulevaisuuden haasteisiin. On tärkeää, että me kaikki tunnemme olevamme osallisia ja voivamme tehdä jotain käytännöllistä niin pienen kuin suuren maailman parantamiseksi: Voimme tehdä useita eri asioita arjessamme kuten kierrättää, harjoittaa vaihtotaloutta, lajitella jätteitä, pitää tavaramme järjestyksessä ja huolehtia niistä, syödä lautanen tyhjäksi ja olla tuhlaamatta materiaaleja – sekä olla kilttejä toisillemme!

Voiko pienten lasten kanssa käsitellä vaikeita aiheita, kuten ilmastonmuutosta? Tästä on hieman eriäviä mielipiteitä, mutta lapset havainnoivat monenlaisia asioita ympäristössään, joita he eivät oikein ymmärrä. Heidän huoleensa on silloin tärkeä suhtautua vakavasti, ja heidän huolenaiheistaan on uskallettava keskustella. Lasten huoleen voi vastata esimerkiksi opettamalla heille enemmän ilmastosta ja näyttämällä heille, mitä ilmaston hyväksi voi tehdä.

Henkilöstön kesken voi olla mielekästä keskustella siitä, kuinka paljon työaikaa yksikössä halutaan käyttää erilaisiin kestävän kehityksen teemoihin. Tiettyjä muutoksia on helpompi toteuttaa pienemmissä yksiköissä, ja monien tehtävien (esimerkiksi siivous ja ruoanlaitto) toteutus tapahtuu usein keskitetysti ja niihin voi olla vaikea vaikuttaa suoraan. Sen vuoksi on tärkeää muistaa, että pienetkin askeleet ovat askeleita oikeaan suuntaan. Miettikää vaikka, miten voidaan siivota ekologisemmin (esimerkiksi etikalla ja soodalla) ja miten voidaan käyttää vähemmän vettä ja energiaa. Jos haluatte muutostyöhön apua, on olemassa sekä täydennyskoulutuksia että inspiroijia, joiden avulla pääsee alkuun.

Jos päiväkodista halutaan tehdä myrkyllisistä ja allergisoivista kemikaaleista vapaa päiväkoti, aiheesta saa paljon tietoa kodin arjen näkökulmasta Marttojen sivuilta Kodin kemikaalit. Varmistakaa, että ostatte CE-merkittyjä leluja ja tavaroita, jotka kestävät pitkään. Opetelkaa valitsemaan turvallisia muoveja ja välttäkää pehmeästä muovista (PVC ja PU-polyuretaani) valmistettuja leluja. Valitkaa virkattuja tai kankaisia pehmoleluja, pestäviä leluja, puisia leluja ja ruostumattomasta teräksestä valmistettuja leluastioita tai muovin sijaan puuta.

Kestävyydessä on kyse myös henkilöstön terveydestä ja hyvinvoinnista. On hyvä painottaa toisten huomioon ottamista ja arvostuksen osoittamista toisten työtä kohtaan.

Vähennä, käytä uudelleen, kierrätä!

7 Kestävä kehitys huoltajien näkökulmasta

Huoltajien sitoutuminen on tärkeää, jos varhaiskasvatuksen kestävän arjen puolesta tekemän toiminnan halutaan leviävän ympäröivään yhteiskuntaan. Lapset kokevat ympäristötyön tärkeäksi, jos kaikki lasta lähellä olevat ovat siinä osallisina.

Alla on muutamia vinkkejä siihen, miten huoltajat saadaan integroitua mukaan ja miten koti ja lasten maailma varhaiskasvatuksessa voidaan sitoa yhteen.

Pitäkää vanhempainilta ulkona ja esitelkää eri toimintatapojanne.

- **Tiedottakaa huoltajia siitä, miten kestävä kehitys otetaan huomioon varhaiskasvatuksessa, kertokaa esimerkiksi kestävän kehityksen passista ja kotiseudun supersankareista.**

- **Antakaa konkreettisia esimerkkejä siitä, mitä eri toimintayksiköissä tehdään. Järjestäkää huoltajille tapahtuma, jossa lapset voivat havainnollistaa, mitä he ovat tehneet ja ovat vielä tekemässä. Vaihtoehtoisesti voitte järjestää "Kotiseudun supersankarit" -teemaiset juhlat sekä huoltajille että lapsille!**

- **Pitäkää päiväkodissa nähtävillä materiaalia, esimerkiksi myrkyttömästä arjesta, jonka avulla käsittelette kestävää kehitystä lasten kanssa.**

"Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä."
Varhaiskasvatus-suunnitelman perusteet, 2022

8 Kestävän kehityksen passin käyttö

Jokainen lapsi saa oman kestävän kehityksen passin aloittaessaan päivähoidossa. Sama kestävän kehityksen passi saa mielellään kulkea lapsen mukana koko varhaiskasvatuksen ajan, joten muistattehan lähettää passin eteenpäin lapsen vaihtaessa yksikköä.

Passissa nostetaan esiin kolme pääotsikkoa: kotiseudun kulttuuri, kotiseudun luonto ja kestävä kehitys maaseudulla ja saaristossa. Tässä oppaassa on vinkkejä siihen, mitä lasten kanssa voi tehdä näiden teemojen pohjalta. Suurin osa aktiviteeteista on sellaisia, joita varhaiskasvatuksessa jo toteutetaan. Ajatuksena on, että kestävän kehityksen passi olisi helposti integroitavissa osaksi toimintaa päiväkodin arjessa.

Kun lapsi on suorittanut jonkin tehtävän tai osallistunut johonkin aktiviteettiin, hän saa tarran, joka liimataan passin piirrokseen. Yrittäkää löytää tarralle piirroksesta jokin teemaan liittyvä paikka. Toivomme, että kaikilla lapsilla on esikoulun päättyessä passissaan vähintään 15 tarraa, mutta voitte vapaasti käyttää enemmänkin tarroja.

Passin kääntöpuolella on tyhjä sivu, johon voi kirjoittaa, millaisia tehtäviä lapset ovat suorittaneet saadakseen tarransa. Sivulla ei ole tyhjiä rivejä, jotteivät ne toisaalta loppuisi kesken ja jottei tyhjistä riveistä toisaalta tulisi sellaista vaikutelmaa, että lapsella on vielä paljon tekemättä. Tyhjää sivua voi käyttää henkilöstön parhaaksi katsomalla tavalla.

Passin kääntöpuolella on myös diplomi. Lapsen nimen viereen kirjoitetaan päivämäärä, jolloin lapsi on aloittanut päivähoidossa, ja päivämäärä, jolloin hän lopettaa esikoulun. Kun lapsi pääsee esikoulusta, passi voidaan ojentaa lapselle diplomina siitä, että hän on nyt kestävän kotiseudun minilähettiläs!

DIPLOMI

Päivämäärä: _____

_____

ON KESTÄVÄN KOTISEUDUN

KOTISEUDUN SUPERSANKARIT

MINILÄHETTILÄS

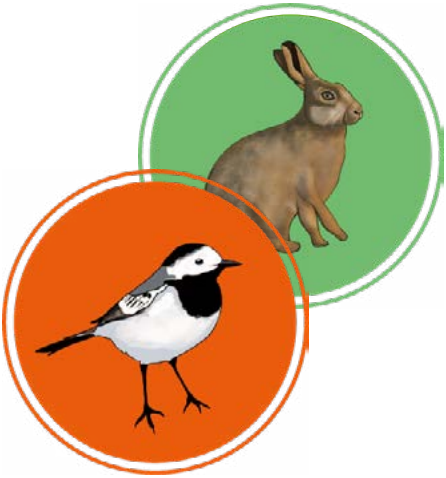

9 Maaseutu- ja saaristokulttuuri

Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2022

Sekä maaseudun että saariston kulttuurille on ominaista monialayrittäjyys eli se, että ihmiset ovat monen eri alan taitajia ja tekevät useita erilaisia töitä. Maaseudun ja saariston elinkeinoelämä on usein pienimuotoista. Kulttuuria leimaavat vahva yhteisöllisyys, avuliaisuus, kädentaidot, kalastus ja metsästys sekä korkea omavaraisuusaste. Niin maaseudulla kuin saaristossa on aina ollut tärkeää elää lähellä luontoa ja seurata vuodenaikojen vaihtelua.

Maaseutu ja saaristo näyttäytyvät aivan erilaisina kesällä ja talvella. Vuosisatojen ajan saaristokulttuuri on ollut avoin suuren maailman vaikutteille, sillä monet saaristolaiset ovat purjehtineet ympäri maailmaa isoilla purjealuksilla. Saaristo on edelleenkin kansainvälinen, ja matkailu on erittäin tärkeä elinkeino. Maaseudullakaan ei toki eletä eristyksissä, vaikkei siellä kaupungin vilinää olekaan mahdollista kokea. Viimevuosina on päinvastoin erilaisista luontomatkailun muodoista tullut suosittuja, ja rauhallisemmasta elämänmenosta on tullut maaseutupaikkakuntien valttikortti.

Vinkkejä aktiviteeteista, jotka tuovat esiin maaseudun ja saariston kulttuuria:

1. Leipokaa piparkakkuja vanhan reseptin mukaan.
2. Kerätkää hedelmiä päiväkodin pihalta tai lähiympäristöstä ja leipokaa kakku (ks. esimerkiksi Kalakamujen ”Ruoan kiertokulku” -teeman materiaali) tai tehkää hedelmistä mehua.
3. Keittäkää perunapuuroa, vaikka itse kasvattamistanne perunoista (ks. ”Kalakamut kokkailevat” -reseptikirja).
4. Maistakaa jotakin kotipaikkakuntanne perinneruokaa.
5. Keittäkää omaa hilloa.
6. Miettikää, mistä riistaliha tulee.
7. Tehkää kynttilöitä. Sulattakaa mehiläisvahaa tai vanhoja steariinikynttilöitä vesihauteessa ja kaatakaa massa erilaisiin muotteihin, vaikka jogurttipurkkeihin, tai rullatkaa kynttilöitä mehiläisvahalevyistä. Keskustelkaa entisajan elämästä, kun ei ollut lamppuja eikä sähköä.
8. Käykää paikallisissa museoissa. Kysykää, tarjoavatko ne lapsille suunnattua ohjelmaa, kuten näkkileivän valmistusta.
9. Valmistakaa sulkakynä, jos satutte löytämään jonkin ison linnun, vaikka joutsenen tai merikotkan, sulan. Pankaa sulka ensin pakastimeen muutamaksi päiväksi. Pujottakaa siipisulan sisään tavallisen kuulakärkikynän mustesäiliö. Voitte tehdä myös vanhanaikaisen.

sulkakynän tekemällä siipisulan päähän vinon viillon ja kastamalla kärjen musteeseen.

10. Miltä maaseudulla tai saaristossa näyttää? Kootkaa maaseudun tai saariston pienoismalli esimerkiksi erilaisista (luonnon)materiaaleista, joita löydätte. Maaseutupienoismallissa voivat esimerkiksi eriväriset kankaat esittää eri maisematyyppejä (siniset kankaat järviä, jokia ja koskia, keltaiset ja muut värit erilaisia peltoja, vihreät metsiä jne.). Saariston pienoismalli voidaan koota esimerkiksi asettelemalla maahan, siniselle kankaalle tai suureen vedellä täytettyyn vatiin kiviä saariksi ja karikoiksi.
11. Tarkastelkaa kotisetunne karttaa. Löydättekö kotitalonne kartalta?
12. Käykää vanhusten palvelutalossa ja kuunnelkaa tarinoita entisajoista.
13. Käyttäkää kohdassa 10 kasaamaanne pienoismallia kotiseutunne tutkiskeluun leikin kautta. Mitä puuhasteltavaa kotiseudultanne esimerkiksi löytyy?
14. Miettikää, mitä tiedätte kotikuntanne eri osista. Etsikää kuvia tutuista paikoista ja asettakaa ne kotiseutunne kartalle.
15. Keskustelkaa murteista. Miten eri sanoja sanotaan kotiseutunne eri osissa?
16. Käykää katsomassa lähialueen nähtävyyksiä.
17. Lukekaa paikallisia tarinoita, loruja ja satuja.
18. Käykää lehmän luona.
19. Matkustakaa linja-autolla tai saaristolautalla jollekin lähipaikkakunnalle.
20. Kysykää kotona, millaista elämä oli isovanhempien aikaan.
21. Miettikää, mitä ennen vanhaan käytettiin laastarina.
22. Käykää paikallisen elinkeinoharjoittajan, esim. kalastajan tai maanviljelijän, luona tai kalakaupassa tai tilamyymälässä.
23. Käykää jollakin kotipaikkakuntanne työpaikoista.
24. Järjestäkää "heinäntekotalkoot" - niittäkää heinää ja nostelkaa se seipäälle.
25. Menkää metsään poimimaan marjoja.
26. Lähtekää ongelle.
27. Menkää järven tai meren rannalle uimaan.
28. Käykää katsomassa jotakin muinaismuistoa.
29. Tehkää retki lähimetsään. Tutkikaa karttaa: Mikä retkikohteenne nimi on kartalla? Miettikää, mistä se on saanut nimensä.
30. Leikkikää, että olette paikkakunnallenne saapuvia tutkimusmatkailijoita. Mitä aarteita löydätte?
31. Katselkaa vanhoja paikallisia valokuvia (esimerkiksi kotiseutumuseon arkistossa).
32. Käykää näyttelyssä, teatterissa tai tanssiesityksessä.
33. Pukeutukaa kotiseutunne supersankareiksi ja järjestäkää juhlat.
34. _____

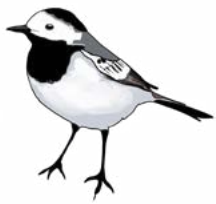

10 Maaseudun ja saariston luonto

Mikä on ominaista kotiseutunne luonnolle? Eri puolilla Suomea luontoa leimaavat erilaiset, jopa ainutlaatuiset, luontotyypit.
Saaristo on kaikkien saartensa, järviensä, kallioidensa ja merenlahtiensa vuoksi eri luontotyyppien mosaiikki. Esimerkiksi Pohjanmaan rannikkoseudun Merenkurkun saaristolle ovat ominaisia matalat ja kivikkoiset vedet. Monissa kallioissa voi lisäksi nähdä jälkiä edellisestä jääkaudesta. Jääkauden merkkejä löytyy pitkin koko maata sisämaan Salpausselistä eri puolille paikalleen jääneisiin siirtolohkareisiin tai kivien kallioihin kovertamiin hiidenkirnuihin. Löytyykö teidän kotipaikkakunnaltanne merkkejä jääkaudesta?
Saaristot ovat hyviä paikkoja eri lintulajien bongaamiseen. Esimerkiksi Turunmaan saaristossa voi nähdä niin eteläisiä kuin pohjoisia lintulajeja. Koska Suomi on pitkä maa, leimaa sen luontoa ja siksi myös eläinlajistoa suuri monimuotoisuus. Esimerkiksi pohjoisen Lapin tuntureilla korkeaa kasvillisuutta ei juuri ole, ja sen myötä siellä törmää myös toisenlaisiin eläinlajeihin kuin muualla, kuten tunturisopuliin ja muihin jyrsijöihin. Minkälaisia eläinlajeja elää teidän paikkakuntanne luonnossa?

Ihminen on asuttanut maamme eri niemiä ja notkoja useita satoja vuosia. Ihmisen laiduneläimet, kuten lehmät, lampaat ja hevoset, ovat laiduntaneet lähes kaikkialla ja luoneet ns. kulttuurimaisemia - maisemia, joita leimaa ihmisten läsnäolo ja joissa on usein runsas kirjo niin kasveja, lintuja kuin ötököitäkin. Monet runsaslajiset kulttuurimaisemat uhkaavat kadota, jos laiduneläimet vähenevät ja niityt kasvavat umpeen.

Vinkkejä aktiviteeteista, joilla voi tarkastella kotiseudun luontoa:

1. Havainnoikaa lähiympäristön lajeja.
2. Tutkikaa, mitä puita pihalla kasvaa.
3. Käykää rannalla.
4. Kastakaa varpaat veteen.
5. Tutkikaa, mitä kasveja lähimetsissänne kasvaa.
6. Pidelkää matoa.
7. Piirtäkää suosikkipaikkanne kotipaikkakunnallanne.
8. Kiivetkää siirtolohkareen tai ison kiven päälle.
9. Tutkikaa jonkin puun kaarnaa, koskettakaa sitä kädellä, tunnustelkaa sitä poskella, katsokaa sitä suurennuslasilla.
10. Etsikää metsästä muurahaispesä.
11. Miettikää, kuinka pieni puutiainen voi olla, ja tehkää punkkisyyni.
12. Perustakaa pieni niitty, jolla viljelette tyypillisiä niittykasveja.
13. Kasvattakaa yrttejä sisällä tai ulkona.
14. Etsikää luonnosta eri värejä.
15. Ripustakaa linnunpönttö.
16. Ruokkikaa lintuja ja seuratkaa, mitä lintulajeja paikalle tulee.
17. Rakentakaa metsään maja.
18. Kierikää lumessa.
19. Laulakaa laulu jostakin luonnossamme elävästä eläimestä.
20. Tuokaa lunta sisälle ja antakaa sen sulaa. Oliko mukana muutakin kuin lunta?
21. Käykää lampaan luona ja miettikää, mitä se syö.
22. Etsikää eläinten jälkiä (jätöksiä, jälkiä lumessa tai savessa, jyrsittyjä käpyjä yms.).
23. Prässätkää erilasten kasvien lehtiä ja tehkää niistä taideteos.
24. Leikkikää hakuleikkiä (hae kolme keppiä, viisi kiveä, kaksi lehteä jne.).
25. Tanssikaa jonkin kotiseudullanne tutun laulun tahtiin.
26. Poimikaa iso kimppu kukkia ja antakaa se keittiön henkilökunnalle tai vahtimestarille.
27. Kasvattakaa mäkimeiramia, kangasajuruohoa, ruohosipulia ja karhunlaukkaa. Ne ovat hyvin siitepölyä tuottavia kasveja, jotka ovat kauniita katsella ja joita voi syödä ja haistella.
28. Seuratkaa perhosen tai kimalaisen lentoa ja miettikää, miksi ne pitävät kukista.
29. Sulkekaa silmänne ja tunnustelkaa pajunkissaa tai pihlajan silmuja.
30. Käykää jollakin paikkakuntanne luontonähtävyyksistä.
31. _____

_____

_____

11 Kotiseudun kestävä kehitys

Mitä pieni ihminen voi tehdä, jotta meillä olisi puhdas, terve ja oikeudenmukainen maailma? Miten varhaiskasvatusikäiset lapset voivat omalta osaltaan edistää kotiseutunne kestävää kehitystä?

Vinkkejä aktiviteeteista, joilla voi tuoda esiin kotiseudun kestävää kehitystä:

1. Järjestäkää "lasten innovaatiopäivä". Teemaesimerkkejä: Miten voin auttaa kaveriani? Miten voin auttaa omenapuuta? Miten voin auttaa siiliä tai kalaa? Miten voin auttaa puukiipijää, kottaraista tai talitiaista? Miten voin auttaa perhosta?
2. Kerätkää roskia ja tehkää niistä taidetta.
3. Järjestäkää muovittomat juhlat.
4. Lajitelkaa kaikki jätteet yhdessä sisällä pieniin astioihin. Ottakaa lapset mukaan, kun ne viedään kierrätysastioihin.
5. Käyttäkää uudelleen kaikki sellainen materiaali, jonka voi käyttää uudelleen. Miettikää kierrätystä yhdessä lasten kanssa.
6. Kerätkää kaikki yhden päivän aikana syntyvä jäte (ei vaippoja). Miettikää lasten kanssa, kuinka paljon jätettä syntyy, voisiko jonkin jätteen muodostumista vähentää ja voisiko jotain käyttää uudelleen tai lajitella.
7. Kierrättäkää leluja järjestämällä lelujenvaihtopäivä.
8. Miettikää, tarvitsetteko oikeasti uuden lelun. Voisitteko rakentaa vanhasta lelusta uuden?
9. Käykää läpi erilaisia leluja ja arvatkaa, mitkä lelut ovat yli 15 vuotta vanhoja. Onko lelujen joukossa sellaisia, joilla joku henkilökunnasta on leikkinyt lapsena?
10. Keskustelkaa lasten kanssa siitä, mitä on pakko ostaa, mitä on hauska ostaa ja mitä voisi jättää ostamatta. Antakaa lasten kertoa omia mielipiteitään.
11. Tehkää omaa vesiväriä sekoittamalla 2 dl vettä, ½ tl suolaa ja paprikajauhetta tai kurkumaa.
12. Tehkää omaa muovailuvahaa sekoittamalla 2 dl vehnäjauhoja, 1 dl suolaa, 1 dl kiehuvaa vettä ja 1½ rkl öljyä ja värjätkää se marjajauheella tai kahvilla.
13. Pyytäkää lapsia tuomaan kotoa parittomia, puhtaita sukkia. Tehkää niistä hernepusseja. Antakaa lasten kokeilla erilaisia leikkejä, joissa käytetään hernepusseja.
14. Tehkää keppihevosia vanhoista villasukista ja metsästä löytämistänne kepeistä.
15. Käykää kirjastossa. Jutelkaa siitä, ettei kaikkea tarvitse omistaa ja että jotain voi myös lainata.
16. Perustakaa multatehdas: Alkakaa kompostoida mato- tai lämpökompostissa tai

kokeilkaa bokashia.

17. Kaivakaa kompostin tai mullan joukkoon muovia ja tutkikaa, katoaako se.
18. Istuttakaa jokaisen lapsiryhmän kanssa oma puu.
19. Osallistukaa ”Kevätseuranta”-kampanjaan.
20. Mitä eläimiä haluaisitte päiväkodissa olevan? Voisiko päiväkodissa olla vaikkapa kanoja?
21. Onko jollakin lähistöllä asuvalla kanoja? Mitä kanoista saa? Käykää katsomassa niitä ja ostakaa munia.
22. Miettikää, mihin kaikkeen kiinteistössä tarvitaan sähköä: Käykää katsomassa tikittävää mittaria lasten kanssa. Mistä sähkö tulee?
23. Lapset saavat kertoa parhaat vinkkinsä kotiseutunsa luonnon säilyttämiseksi.
24. Antakaa lasten olla vuoron perään jokin eläin (esim. maskottieläimenne), joka tekee erilaisia kestäviä valintoja arjen toiminnassa ja huolehtii esimerkiksi siitä, ettei hanavettä juoksuteta turhaan.
25. Antakaa lasten olla vuoron perään pöllö, joka viihtyy hämärässä ja huolehtii siitä, että valot muistetaan sammuttaa.
26. Uskaltakaa sanoa uusille tuttavuuksille Moi!
27. Siivotkaa lelut pois pihalta, jotta ne kestävät pidempään.
28. _____

_____
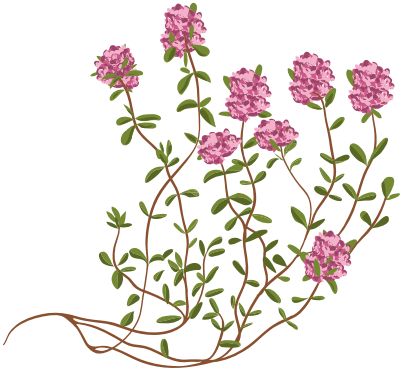
_____